



## Een mysterieuze inscriptie in de kerk van Holwierde

Edze de Boer



FOTO JUSTIN KROESEN/REGNERUS STEENMA

IN DE KERK VAN HOLWIERDE HANGT AAN DE ZUID-  
MUUR EEN IN HOUTEN PLANKEN GEKERFDE TEKST UIT  
HET BIJBELBOEK SPREUKEN. ACHTER DIT VOORWERP  
GAAT EEN INTERESSANT VERHAAL SCHUIL UIT DE LAAT-  
STE MAANDEN VAN DE TWEDE WERELDOORLOG, TOEN  
VOOR DE BEVIJNDING VAN DIT DEEL VAN GRONINGEN  
EEN ZWARE STRIJD GEVOERD MOEST WORDEN.

Het is een uitgezaagd gedeelte uit een beschot dat het koor  
van het schip afscheidde. Dit beschot vormde de achter-  
grond voor het orgel, dat toen nog op het houten doksaal  
stond. De organist zat aan de linkerkant van het orgel, met  
zijn rechterzijde naar het schip en met zijn linkerzijde naar  
het beschot.

De organist in mijn jonge jaren was tevens directeur van  
zuivelfabriek 'De Toekomst'. Hij was al vóór de oorlog  
lid geworden van de NSB, wat zijn verstandhouding met

de predikant niet had verbeterd. Hij liet zich daarom vaak  
vervangen door zijn zoon. Maar ook deze was soms ver-  
hinderd omdat hij lid was van de WA, een militaristische  
afdeling van de NSB die vaak bijeenkomsten op zondag  
hield. In de jaren 1943-1945 werd ik steeds vaker gevraagd  
om namens de organist en zijn zoon de honneurs waar  
te nemen. Ik had op dat moment al enige ervaring met  
het instrument. Bij het orgel in Appingedam, waarop  
ik les kreeg, moest er altijd iemand mee voor het 'poeske  
treden' – de balg van lucht voorzien. Het orgel in Holwierde  
was motorisch aangedreven, zodat een druk op de knop  
volstond.

Toen ik voor het eerst op het orgel kwam, zag alles er  
gewoon uit. Maar op een keer zag ik dat er begonnen was  
in de planken van het beschot een bloemenrank te kerven.  
Blijkbaar gebruikte de organist de preken om eraan te  
werken. Telkens als ik boven kwam, was het werkstuk  
verder gevorderd. Binnen de rank werd een spreuk uit-  
gesneden. Na enkele weken stond er in gotische letters:  
"Gott erhalte unseren Führer. Er schlage die Feinde

unseres Volkes" (God, bewaar onze Führer, moge hij de vijanden van ons volk verslaan). Toen ik in de winter van 1944 eens bij de pastorie het briefje kwam halen met de te spelen liederen voor de volgende dienst, vertelde ik dominee M.E. Visser over mijn ontdekking. Hij bleek er al van op de hoogte te zijn, en vroeg me er verder met niemand over te praten; de oorlog zou niet zo lang meer duren en daarna zou hij wel verder zien.

De bevrijding van Holwierde in het voorjaar van 1945 ging niet zonder slag of stoot. Er sneuvelen burgers en soldaten bij de huis-aan-huis-gevechten tussen Duitsers en Canadezen. Na de bevrijding van het westelijke deel van het dorp, waar mijn familie woonde, bliezen de Duitsers de brug over de Heekt op, zodat de Canadese opmars stuitte. Een week lang was er geen contact mogelijk tussen de beide delen van het dorp. Nadat de Duitsers ook uit het oosten van het dorp verdreven waren, bezocht ik de kerk om te zien wat de schade aan het orgel was. Ik kon er zo naar binnen lopen, want de deur was kapot. Het gebouw zelf was zwaar beschoten en daarbij waren er ook een paar granaatscherven door het pijpwerk van het orgel gevlogen. Bovengekomen zag ik tot mijn grote verbazing dat de Führertekst was verdwenen en vervangen door een tekst uit de bijbel, ook in gotische letters: "Gelijk een wervelwind voorbij gaat alsoo is de goddelooze niet meer; maar de regtvaardige is eene eeuwige grondvest. Spreuken 10:25."

Opgewonden ging ik naar dominee Visser, die meteen wist waarvoor ik kwam. Hij vertelde dat in de week dat het offensief tegen het dorp was gestaakt, alle mannen uit het oosten van het dorp in de kerk opgesloten waren geweest.

Hijzelf was nog bang geweest dat de Duitsers hem zouden fouilleren, want hij droeg de preek die hij zou houden na de bevrijding al bij zich. Hij had het papier verstopt in een bijbel die ergens in de banken lag. Ik vroeg hem of hij het was geweest die de bijbeltekst had ingekerfd, maar hij ontkende dat en hij zei dat een Duitse officier dat gedaan moest hebben. De officier die hen moest bewaken, tevens arts, was een zachtmoedige man geweest. Alleen hij kon onder de gegeven omstandigheden onopgemerkt op het doksaal klimmen en de bestaande tekst door de bijbeltekst vervangen.

Jaren later schoot deze geschiedenis me weer eens door het hoofd. Altijd had ik de dominee ervan verdacht dat hij het zelf had gedaan, maar dat hij zichzelf geen heldenrol wilde toedichten. Toen dominee Visser al was overleden, hebben mijn vrouw en ik zijn weduwe eens bezocht in de Noord-oostpolder, waar hij als predikant was overleden. We spraken over de tijd die het gezin in Holwierde had doorgebracht. Ze vertelde over de spannende week dat ze alleen met de kinderen thuis was geweest. Toen haar man weer thuis was, had hij haar van zijn belevenissen in de kerk verteld. Hij was ervan overtuigd geweest dat de aardige officier dat gedaan moest hebben, want hij was bij problemen die er waren ontstaan altijd behulpzaam geweest. Gelet op de spelling van de woorden lijkt de schrijver inderdaad een vreemdeling te zijn geweest, in elk geval iemand die een oude Statenbijbel nodig heeft om de tekst over te schrijven. Waarschijnlijk zou dominee een modernere spelling hebben gebruikt.

Het dorp Holwierde met de beschadigde kerk aan het eind van de oorlog

